

(/)

🏠 (/)

> 15-1600 årene, renæssancen ([http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33)

[renaessancen-33](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33))

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Borgerligt regimente

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/svenskekrigene-1657-60>)

Borgerligt regimente

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 3626

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/borgerligt-regimente>)

t (<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på <http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/borgerligt-regimente>)

in (<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/borgerligt-regimente&title=>)

Jørgen Mührmann-Lund:

Borgerligt regimente. Politiforvaltningen i købstæderne og på landet under den danske enevælde

Museum Tusculanums Forlag 2019. 464 s. 375 kr.

Af Claus Møller Jørgensen

Politi er ikke, hvad det var engang. Slet ikke hvis engang var det tidligt moderne Danmark. Politi handlede om den gode regering, og det borgelige regimente, som titlen hentyder til, dækkede over det ideale bystyre, som omfattede meget mere end det, vi i dag forbinder med politi. Politi handlede om alt fra forstyrrelser af helligdagsorden og nattero med druk og udskejelser, om ulydighed mod husbond eller øvrighed, om overdrevet forbrug ved højtider som bryllupper eller begravelser, om tiggeri, priskontrol, krænkelser af by- og lavsprivilegier, renholdelse af gader og stræder, vandvejes vedligeholdelse og brandsikkerhed. Selvom staten i stigende grad udstak forordninger, havde den ikke midler til at forvalte dem effektivt. Politiforordningerne blev håndhævet selektivt og tilpasset lokale forhold og behov, og udsprang oprindeligt af lokale vedtægter og borgernes behov for ro og orden til 'det fælles bedste'.

Perspektivet i undersøgelsen er nede fra; hvordan enevældens politiforordninger blev håndhævet i perioden fra ca. 1680 til 1800 i den store købstad Aalborg med op mod 5000 indbyggere, den lille købstad Sæby og på landet i Børglum-Jerslev herreder, alle placeret i Aalborg stiftsamt og tilsammen en overkommelig undersøgelsesgenstand, der kan besvare om politiforordningerne var påtvungen disciplinering fra enevældestaten, eller om de blev efterspurgt af lokalbefolkningen i by og på land.

Hvad Aalborg angår, konstateres der på den ene side en statslig centraliseringsbestræbelse fra 1522 til oprettelsen af en kongelig politimyndighed i 1682, som manifesterede sig i et stigende antal politiforordninger. På den anden ses denne bestræbelses begrænsninger ved, at stiftamtmanden overlod byens magistrat indflydelse på politiforvaltningen, hvilket gav en høj grad af kommunal selvbestemmelse, som især blev brugt til at søge handel uden for købstaden standset og holde byens offentlige rum rent. Men dermed var politiets opgaver ikke udtømt. Bestemmelser fra 1701 foreskrev en lang række opgaver, som skulle varetages, og hvorledes det blev gjort i Aalborg undersøges herefter sagsområde for sagsområde.

Politiet skulle sørge for, at byens befolkning kom i kirke og ikke arbejde eller gik på værtshus på helligdagene. Det sagde politiforordningen, og de lokale regler var i nogle tilfælde strammere end disse. Man forsøgte på denne måde at fremme fromhed og den lutherske tro, og undertrykke en folkelig festkultur i byen, hvor livet var mere frit, og hvor indbyggerne i stigende grad forsøgte gudstjenesten til fordel for arbejde eller værtshusbesøg. Det var ikke mindst verdslige behov for at holde styr på ungdommen og håndværkerne på fridagene, der fik lokale til at efterspørge politi på dette område, som i slutningen af perioden faktisk ikke længere blev efterspurgt eller håndhævet. I forlængelse heraf skulle politiet også tage sig af alle former for overforbrug, spil, usædelighed, husspektakler og anden uorden, som i afhandlingens optik bliver et spor af standssamfundets forfald som et forsøg på at bevare den traditionelle patriarkalske standsorden, idet disse sager blev overtaget af politiet og politiretten, fordi de ikke kunne løses af traditionelle organer for social kontrol som kirken, magistraten, lavet eller husstanden. Når det kom til bestræbelser på at holde byens rum rent, var de lokale selv de drivende kræfter. Det var lokale embedsmænd og borgere, som efterspurgte et rent og sikkert byrum

fri for spildevand og løse grise, der fremkaldte væmmelse over både synet og stanken, ligesom det var den lokale magistrat, der sikrede fair priser på fødevarer og var stærkt involveret i varetagelsen af lavenes interesser.

I Sæby så tingene noget anderledes ud. Med sine 480 indbyggere i 1769 var byen en af landets mindste købstæder, som efter 1682 alene havde en byfoged som stod for bystyrelsen og dermed politiforvaltningen, mens ordensmagten begrænsede sig til en nattevægter. Sager om overtrædelser af købstadens handelsprivilegier ses også her som det vigtigste arbejdsfelt. Mest spektakulær var et større oprør i 1818, der var en fortsættelse af tidligere utilfredshed med manglende ordenshåndhævelse i byen, som kulminerede i forbindelse med byfogedens anholdelse af en populær degn, og endte med at man måtte sætte militær ind.

Med hensyn til politi på landet var den i begyndelsen af perioden indtil landboreformerne præget af hensynet til købstædernes økonomi og enevældens interesse i at fremme denne som beskatningsobjekt, og rettede sig derfor især imod ulovlig handel og brændevinsproduktion. Problemet med at komme sidstnævnte til livs var, at de traditionelle ordensmagter i landbosamfundet holdt hånden over lovovertræderne, som de fandt opfyldt et behov. Efter landboreformerne kom politiinstansen især til at udfylde det magtvakuum, som opstod med reformlovgivningens indskrænkelse af godsejernes myndighed, hvilket dels kom til udtryk i hoverisager og tyendesager. På begge områder var hensigten at fastholde fæstere og tjenestefolk i et ulige lydighedsforhold i forholdet til husbond. For hoverisagerne havde politirettet ikke held med at disciplinere bønderne, men problemet forsvandt så at sige af sig selv med den gradvise overgang til selveje. Samtidig afspejler det en proces, hvor staten og statens repræsentanter blev garant for den bestående orden i stedet for godsejerne.

Dette er grundforskning. Omfattende arkivstudier danner grundlag for en fremstilling baseret på eksempler på forskellige sagstyper i den store købstad Aalborg, den meget lille købstad Sæby og på landet. Det kommer der mange interessante og vigtige resultater ud af, der rækker ud over lokalhistorien, og som løbende sammenholdes med relevant forskning og teori på feltet. Det er således en bog, der bærer præg af at være en revideret ph.d.-afhandling, der har forskningsbidraget som sin primære hensigt. Selvom forskersamfundet må antages at være bogen primære målgruppe, er sproget godt og klart, og det er ikke fyldt med fagjargon eller andet, der måske kunne skræmme den historieinteresserede læser væk. Den viser, at der ikke altid var ressourcer til at omsætte statslige hensigter i praksis, og ønsket om kontrol også kunne støde på helt konkrete problemer med at få fat i de rette folk. I Sæby ansatte man i 1779 en kontrollør, som man dog allerede så sig nødsaget til at skille sig af med i 1783. Lau, som han hed, blev "kendt skyldig i kasseangel og i at lade skovfogeden i Sæbygård skov brænde brændevin med beslaglagte redskaber (s. 355)." Så er det heller ikke nemt.

[Historie-online.dk, den 27. februar 2019]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/svenskekrigene-1657-60>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/gods-gaarde-og-kulturlandskab>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/nederlandsk-i-norden>) ([/article/items/view/2966/4](http://www.historie-online.dk/article/items/view/2966/4))